

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 49

Πάμε βόλτα στην ιστορία των Χανίων! (2)

Θα συνεχίσουμε σήμερα τη νοερή περιήγησή μας στα Χανιά, με βάση το βιβλίο μου «Ιστορικές περιηγήσεις στα Χανιά», που κυκλοφόρησε την περασμένη χρονιά και παρουσιάστηκε το περασμένο Σάββατο στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων, σε μια εκδήλωση που διοργάνωσε ο εκδότης **Ματθαίος Φραντζεσκά-**

κης της «Πολιτιστικής Εταιρείας Κρήτης» και της «Πυξίδα της Πόλης». Συνδιοργανωτές ήταν ο Δήμος Χανίων, η Περιφερειακή Ενότητα Χανίων και το Πνευματικό Κέντρο, το οποίο αποτελεί ανεξάρτητο οργανισμό. Ήταν εκεί αρκετός και καλός κόσμος, μεταξύ των οποίων και κάμποσοι Ρεθεμνιώτες.

Το βιβλίο παρουσίασαν τρεις εκλεκτοί Χανιώτες. Πρώτος πρώτος ο θαυερός και παραγωγικός συνταξιούχος δάσκαλος, συγγραφέας και μεγαλύτερος εν ζωή λαογράφος της Κρήτης **Σταμάτης Αποστολάκης** (τον οποίο έχουμε αποφασίσει ως Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο να παρουσιάσουμε και να τιμήσουμε στο Ρέθυμνο για την εν γένει προσφορά του). Ήταν επίσης ο ιστορικός ερευνητής και μεγαλύτερος γνώστης της νεότερης ιστορίας των Χανίων **Μανώλης Μανουσάκας**, γνωστός επίσης και από τις συλλεκτικές του δραστηριότητες. Από εκπαιδευτική σκοπιά το βιβλίο παρουσίασε ο Σχολικός Σύμβουλος της 5^{ης} Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης Νομού Χανίων **Αντώνης Μυλωνάκης**. Την εκδήλωση συντόνισε ο **Ματθαίος Φραντζεσκάκης**, γνωστός και από τις κινηματογραφικές του δραστηριότητες, μεταξύ των οποίων κορυφαία είναι το «Κινηματογραφικό Φεστιβάλ Χανίων».

Δεν μείναμε όμως μόνο στα διαβάσματα, όσο κι αν χρειάζονται κι αυτά, αλλά την άλλη μέρα προχωρήσαμε στην διαζώση γνωριμιά με την ιστορική τοπογραφία των Χανίων. Οι συμμετέχοντες ήταν πολλοί και ακούραστοι, όπως αποδείχτηκε, μεταξύ των οποίων και μια ομάδα μαθητών Γυμνασίου με τους καθηγητές τους, οι οποίοι ζωντανέψαν την ομάδα με τα νιάτα τους και τις πρωτότυπες απορίες τους. Θέλω να πιστεύω ότι οι συνοδοί τους δεν τους έβαλαν την επόμενη μέρα στα διαγωνίσματα που διενεργούν αυτή την περίοδο εργαζόμενοι απ' αυτά που έμαθαν στην ξενάγησή μας!

Το επίπεδο ήταν ιδιαίτερα υψηλό, αφού μάλιστα μεταξύ των συμμετεχόντων ήταν ο **Μανώλης Μανουσάκας** αλλά και πολλοί εκπαιδευτικοί με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, όπως ο **Βαγγέλης Κακατσάκης**, η **Αγγέλα Μάλμου** κ.ά. Το υψηλό αυτό επίπεδο των Χανιωτών είχα διαπιστώσει ήδη από τον Απρίλιο του 2015, όταν είχα ξενάγησει στο Ρέθυμνο σε μια πολύ εξειδικευμένη ξενάγηση 50 εκδρομείς του **Centro Galileo** των Χανίων αλλά και σε ξενάγησές μου στα Χανιά για εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια της θητείας μου εκεί ως Σχολικός Σύμβουλος. Σ' αυτό έχει συμβάλει οπωσδήποτε και ο Δήμος Χανίων, που τα τελευταία χρόνια πραγματοποιεί ιστορικές ξενάγησες στα πλαίσια των διοργανώσεών του με τον τίτλο «**Αγαπώ και σεβόμαι την πόλη μου**». Σε κάθε περίπτωση υποσχεθήκαμε στους φίλους Χανιώτες ότι σύντομα θα τους ξενάγησουμε και στο Ρέθυμνο και ότι το ίδιο θα κάνουμε με όσους Ρεθεμνιώτες ενδιαφέρονται να γνωρίσουν σε βάθος τα Χανιά.

Η ξενάγηση της Κυριακής διακόπηκε περίπου στη μέση της προσχεδιασμένης, με την υπόσχεση ότι την άλλη μισή θα πραγματοποιηθεί στο προσεχές μέλλον. Αυτό συνέβη επειδή ανάμεσά μας είχαμε σημαίνοντες Χανιώτες, που προσέφεραν πολλά με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους στον περίπατό μας. Για παράδειγμα, δεν ήταν δυνατόν να μην προσθέσουμε μία ακόμα στάση περιήγησης, με δύο ιστορικά βιβλιοπωλεία των Χανίων, το βιβλιοπωλείο **Πετράκη** και το βιβλιοπωλείο **Πελεκανάκη**, εφόσον είχαμε τη χαρά να έχουμε ανάμεσά μας τους ιδιοκτήτες τους. Να σημειώσουμε ότι το πρώτο έχει ιστορία 113 χρόνων και το δεύτερο 86, γεγονός που αναγράφουν με δικαιολογημένη περηφάνια στις ταμπέλες τους! Ένα τρίτο ιστορικό βιβλιοπωλείο-τυπογραφείο, του συμπατριώτη μας **Γεωργιαδάκη**, που είχε ξεκινήσει από το Ρέθυμνο και στεγαζόταν στην ίδια περιοχή, έχει μεταφερθεί αλλού πριν από λίγα χρόνια. Μάλιστα η συσσώρευση αυτή των βιβλιοπωλείων μου έβαλε στο μυαλό την ιδέα για μια άλλη εξειδικευμένη ξενάγηση, στην ιστορία του βιβλίου στα Χανιά, που να περιλαμβάνει βιβλιοπωλεία, τυπογραφεία, βιβλιοδετεία, βιβλιοθήκες και το Μουσείο Τυπογραφίας, αντίστοιχη με εκείνη που σχεδιάζω από χρόνια για το Ρέθυμνο. Ας συνεχίσουμε όμως την περιήγησή μας, την οποία είχαμε σταματήσει την περασμένη εβδομάδα στην Εβραϊκή Συναγωγή Etz Hayyim.

ΣΤΑΣΗ 11^η. ΟΔΟΣ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ. ΜΕΓΑΡΟ ΚΛΑΔΟΥ. Στο κέντρο αυτό, ένα από τα πολλά που διασώζονται στην Παλιά Πόλη των Χανίων, και του οποίου η συμμετρία έχει παραβιαστεί όσο ανεβαίνουμε προς τα επάνω με τις νεότερες οικοδομικές εργασίες, εντυπωσιακό είναι επίσης το διασωζόμενο οικοδόμημα με την επιγραφή «Nulli parvus est census cui magnus est animus», που σε ελεύθερη μετάφραση σημαίνει «Κανένας δεν είναι φτωχός όταν έχει πλούσια καρδιά». Πρόκειται πιθανότατα για το οικοδόμημα και το μέγαρο του **Νικολάου Κλάδου**, νομικού που σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβα. Πρόκειται για έναν «ομιλούντα θυρεό», εφόσον εικονίζει ένα κλάδο δέντρου.

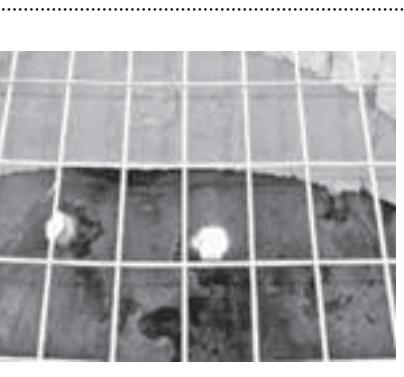

ΣΤΑΣΗ 12^η. ΟΔΟΣ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ. ΚΙΟΣΚΙΑ ΚΑΙ ΤΣΑΤΜΑΔΕΣ. Η οδός Ζαμπελίου και οι κάθετοι δρόμοι διασώζουν εξωτερικούς τσατμάδες και κίосκια (σαχνισιά), που μας επιτρέπουν να φανταστούμε την τυπική εμφάνιση βαλκανικής πόλης που θα είχαν τα Χανιά κατά την περίοδο της οθωμανικής κατοχής. Και οι μεν τσατμάδες και τα μπαζατιά επιβλήθηκαν νομοθετικά από την Υψηλή Πύλη μετά τον καταστρεπτικό για την Κρήτη σεισμό του 1856, τα σαχνισιά όμως είχαν αρχίσει να κατασκευάζονται από πολύ νωρίτερα, προωθώντας τα κτήρια μπροστά από την οικοδομική γραμμή και επιτρέποντας έτσι τη διέυρυνση των χώρων και τη μεγέθυνση της ορατότητας από το εσωτερικό των κατοικιών.

ή η βάση του μινιρέ, ενώ στο εσωτερικό του εκεί καταστήματος διασώζεται σε πολύ καλή κατάσταση το μικρότερο του τεμένους και τμήμα της σκάλας ανόδου στον μινιρέ. Στην κάθετη οδό Σκουφών διασώζεται η κρήνη που χρησιμοποιεί στους τελετουργικούς καθαρισμούς των πιστών.

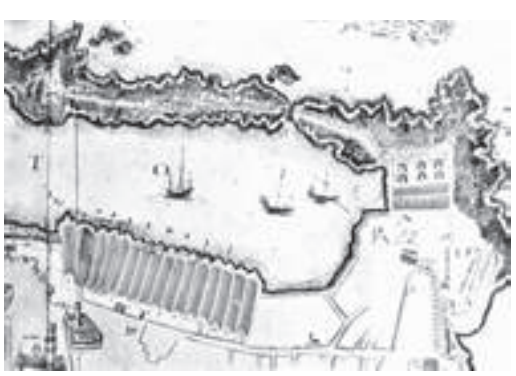
ΣΤΑΣΗ 13^η. ΟΔΟΣ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ. ΤΕΜΕΝΟΣ ΜΕΧΜΕΤ ΑΓΑ. Στη συμβολή της Ζαμπελίου με την οδό Σκουφών κατά τη Βενετοκρατία βρισκόταν ο ναός του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, ο οποίος μετατράπηκε από τους κατακτητές σε τεμένος του Μεχμέτ Αγά. Από αυτό σώζεται σήμερα η βάση του μινιρέ, ενώ στο εσωτερικό του εκεί καταστήματος διασώζεται σε πολύ καλή κατάσταση το μικρότερο του τεμένους και τμήμα της σκάλας ανόδου στον μινιρέ. Στην κάθετη οδό Σκουφών διασώζεται η κρήνη που χρησιμοποιεί στους τελετουργικούς καθαρισμούς των πιστών.

ΣΤΑΣΗ 14^η. ΟΔΟΣ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ. ΧΑΜΑΜ. Στην οδό Ζαμπελίου διασώζεται ένα ακόμα δημόσιο χαμάμ των Χανίων, που εξυληρέτουσε τη συνοικία του Τοπανά. Πρόκειται για ένα οικοδόμημα με έξι μεγάλους ημισφαιρικούς τρούλους, στο οποίο μεταγενέστερα προστέθηκε όροφος. Σήμερα έχει επισκευαστεί και αποτελεί ιδιοκτησία του Υπουργείου Πολιτισμού.

ΣΤΑΣΗ 15^η. ΟΔΟΣ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ. ΜΕΓΑΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ RENIER. Αφού ανέβουμε τα σκαλοπάτια του δρόμου, θα έχουμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε το μέγαρο της οικογένειας Renier, απόγονοι της οποίας εξακολουθούν να κατοικούν στην Κρήτη με το επώνυμο Ρενιέρης (όπως άλλωστε και εκείνης των Κλάδων, το μέγαρο της οποίας συναντήσαμε πριν από λίγο). Η είσοδος στο παρεκκλήσι της οικογένειας είναι εφικτή μέσω του καταστήματος έργων τέχνης που χρησιμοποιεί σήμερα τον παράπλευρο χώρο. Πιο εύκολα προσπελάσιμο είναι το εντυπωσιακό θύρωμα εισόδου στο μέγαρο, με το ανάγλυφο γείσο με ανθέμια και το περιμετρικό κυμάτιο. Συγκινητική είναι η επιγραφή στο επιστήλιό του: «Πολλά έφερε, έκανε και μελέτησε ο γλυκός πατέρας, κοπίσσε και ίδρωσε. Αιώνια γαλήνη ας τον σκεπάζει. 1608. Ειδόι Ιανουαρίου». Το παρεκκλήσι αυτό είναι αφιερωμένο στην Παναγία, ενώ ο καθάυτος ναός, ορθόδοξος εκείνος, βρισκόταν στην αρχή της ανόδου μας στα σκαλάκια, στα δεξιά.

ΣΤΑΣΗ 16^η. ΛΙΜΑΝΙ ΧΑΝΙΩΝ. Ο κόλπος των Χανίων είναι αρκετά ανοιχτός και εκτεθειμένος στις καιρικές συνθήκες και γι' αυτό δεν ήταν ιδιαίτερα πρόσφορος για την κατασκευή λιμανιού. Η κατάληψη όμως της πόλης από τους Γενουάτες ανέδειξε την ανάγκη δημιουργίας του. Ακολούθησε η κατασκευή του μεταξύ των ετών 1320 και 1356, με τον βόρειο λιμενοβραχιά του να εδράζεται επάνω σε μια σειρά νησίδων, σκοπέλων και υφάλων. Οπωσδήποτε η ανατολική του λεκάνη υπέφερε διαρκώς από τις προσχώσεις, οπότε χρειαζόταν διαρκείς εκβαθύνσεις και τα μεγάλα πλοία αδυνατούσαν να τη χρησιμοποιήσουν. Πολύ συχνά στις εκθέσεις τους οι Βενετοί αξιωματικοί αναφέρονταν σε εργασίες που εκτελούνταν αλλά και στην ανάγκη διαρκούς καθαρισμού και εκβάθυνσής του. Το έτος 1551 πραγματοποιήθηκε ακόμη μία εκβάθυνσή του αλλά και η κατασκευή χαμηλού τείχους με επάλξεις κατά μήκος του λιμενοβραχιά, οπότε και το λιμάνι περιελήφθη στον αμυντικό σχεδιασμό των Χανίων.

ΣΤΑΣΗ 17^η. ΦΡΟΥΡΙΟ ΦΙΡΚΑ. Αν και σήμερα φέρει το τουρκικό όνομα *Φιρκάς*, που σημαίνει *στρατώνας*, το φρούριο αυτό είχε κατασκευαστεί επί Βενετοκρατίας στη δυτική είσοδο του λιμανιού, προκειμένου να το προστατεύει με τα κανόνια του και με μια αλυσίδα που απλωνόταν σε περιόδους πολιορκίας. Στο εσωτερικό του περιλαμβάνει στρατώνες, αποθήκες πολεμικού υλικού και μια μεγάλη δεξαμενή νερού. Σ' ένα υπέρθυρο σώζεται η κτητορική μεγαλογράμματη επιγραφή «Aloysius Bracadeus Provisor Cydoniae MDCXX». Στα μεταγενέστερα χρόνια της Οθωμανικής κατοχής το φρούριο εκτός από στρατώνες χρησιμοποιήθηκε και ως φυλακή. Δίπλα στον Φιρκά μάς περιμένει για γνωριμία με τα εκθέματά του, τα σχετικά με τα Χανιά αλλά και τα γενικότερα, σε μια άλλη περιήγησή μας το Ναυτικό Μουσείο Κρήτης.

ΣΤΑΣΗ 18^η. ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΣ ΦΑΡΟΣ. Κατά την περίοδο της Αιγυπτιακής Φαροκρατίας (1831-1841) στο λιμάνι των Χανίων πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα (όπως άλλωστε και στο λιμάνι του Ρεθύμνου), πέραν εκείνων του καθαρισμού του από την άμμο. Ο διοικητής της Κρήτης **Μουσταφά Πασάς** προχώρησε τόσο στην επισκευή του λιμενοβραχιά του όσο και στην κατασκευή ενός όμορφου φάρου, που αποτελεί έκτοτε το κατεξοχήν τοπίο στα Χανιά. Οι εργασίες αυτές είχαν μεγάλο κόστος αλλά έδωσαν ώθηση στο εμπόριο και συνολικά στην οικονομική ζωή της περιφέρειας. Οπωσδήποτε η σημερινή εικόνα του Φάρου, ο οποίος εδράστηκε στον προγενέστερο του τέλους του 16ου αιώνα, διαμορφώθηκε στα τέλη της Οθωμανικής κυριαρχίας, οπότε προστέθηκαν η σκάλα στην ανατολική του πλευρά και οι αγωγοί μέσω των οποίων διέρχεται η θάλασσα κάτω από την επιφάνεια της βάσης του. Το σχήμα του δεν είναι σταθερό: η βάση του είναι οκταγωνική, το μεσαίο του τμήμα έχει σχήμα κανονικού δεκαεξάγωνα και η απόληξή του είναι κυλινδρική, παραπέμποντας σε κτήριο μινιρέ.

ΜΟΙΡΑΖΟΝΑΣ ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΑ ΜΑΣ ΦΤΩΧΑΙΝΟΥΜΕ, ΜΟΙΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΑΣ ΠΛΟΥΤΙΖΟΥΜΕ! Θα σταματήσουμε για σήμερα εδώ, για να συνεχίσουμε την περιήγησή μας την επόμενη εβδομάδα, αφού πρώτα σημειώσουμε κάτι σχετικό με το θέμα μας. Την επόμενη **Τρίτη 6 Φεβρουαρίου στις 5.30 μ.μ.** στην αίθουσα «Πατριάρχης Βαρθολομαίος Α'» του Κέντρου Ορθόδοξου Πολιτισμού της Ιεράς Μητροπόλεως (οδός Π. Μανουσάκη 3, στο ισόγειο των Μητροπολιτικών Γραφείων), η οποία παραχωρείται ευγενώς για όσες συναντήσεις απαιτηθούν, θα πραγματοποιηθεί η πρώτη συνάντηση της Πρωτοβουλίας «Μοιράζοντας τα χρήματά μας φτωχαίνουμε - Μοιράζοντας τις γνώσεις μας πλουτίζουμε» του Συλλόγου Κατοίκων Παλιάς Πόλης Ρεθύμνου. Στις συναντήσεις αυτές αρκετοί συμπολίτες που ενδιαφέρονται να μεταδώσουν τις γνώσεις τους για την πόλη και την ενδοχώρα του Ρεθύμνου με την μορφή ξενάγησης-περιηγήσεων, θα συνεργαστούν για να το κάνουν καλύτερα αλλά και για να αρχίσουμε να αποκτούμε κουλτούρα συνεργασίας όσοι φιλοδοξούμε να ανήκουμε στον πνευματικό κόσμο της πόλης μας. Αν το θέμα σας ενδιαφέρει, μην χάσετε τη συνάντησή αυτή!